

Rembalski, Andrzej

Towarzystwo Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego w Kielcach w latach 1970-1980

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 25/3, 666-668

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

woju powstałej placówki. Szczególnie wiele zgromadzonych dokumentów dotyczy działalności Walerego Goetla, Henryka Świdzińskiego i Kiejstusa Żamajtisa. Pracy tych profesorów w tym zakresie dotychczas właściwie nie znaleźliśmy.

Z materiałów przedstawionych na jubileuszowej wystawie wynika, że placówka ta organizuje na AGH i w innych muzeach okolicznościowe wystawy historyczne. Poświęcone one były jubileuszom znanych geologów Waleremu Goetlowi i Henrykowi Świdzińskiemu. Muzeum gromadzi także wszelkie dokumenty dotyczące działalności naukowej geologów zatrudnionych w AGH.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ GÓRNICICTWA, HUTNICICTWA I PRZEMYSŁU STAROPOLSKIEGO W KIELCACH
W LATACH 1970—1980

Ziemia Kielecka chlubi się bogatymi tradycjami przemysłowymi. Do czasów nam współczesnych zachowało się wiele zabytkowych obiektów, świadczących o wysokiej kulturze technicznej jej mieszkańców. Wiele z nich zajmuje wyjątkową pozycję wśród zabytków techniki i przemysłu w Polsce. Do najbardziej znanych zaliczane są m. in.: neolityczna kopalnia krzemienia pasiastego w Krzemionkach Opatowskich k. Ostrowca, pozostałości po starożytnym ośrodku produkcji żelaza w Górach Świętokrzyskich oraz liczne obiekty w dolinach rzek Bobrzy, Kamiennej i Czarnej Koneckiej.

Tradycjami przemysłowymi tego regionu interesowali się już w XVIII i XIX w. wybitni badacze: J.P. Carosi, G.G. Pusch i S. Staszic. W okresie międzywojennym problemami tymi zajmowali się m. in.: Jan Samsonowicz, Jan Czarnocki, Mieczysław Radwan i Stefan Krukowski.

W 1955 roku rozpoczęto prowadzenie systematycznych badań archeologicznych nad żużlem żelaznym, zalegającym północno-wschodnie obszary Gór Świętokrzyskich. Pierwsze wyniki prac badawczych spotkały się z żywym oddźwiękiem w świecie nauki oraz wśród działaczy regionalnych, krajoznawczych i społeczeństwa Kielecczyny.

W 1967 r. w gronie działaczy kieleckiego PTTK zrodziła się koncepcja zorganizowania w Nowej Słupi plenerowej imprezy, której celem było popularyzowanie problemów związanych ze starożytnym hutnictwem w Górach Świętokrzyskich. Do jej inicjatorów obok krajoznawców należało także grono krakowskich naukowców, a wśród nich: doc. Mieczysław Radwan, prof. Waław Różański i doc. Kazimierz Bielenin.

Sukces pierwszej imprezy (zorganizowanej we wrześniu 1967 r.) która przyjęła nazwę *Dymarki Świętokrzyskie*, miał istotny wpływ na podjęcie w końcu lat sześćdziesiątych inicjatyw w zakresie prowadzenia badań nad historią górnictwa, hutnictwa i przemysłu na Ziemi Kieleckiej.

W maju 1970 r. powołana została w Kielcach organizacja społeczna, która przyjęła nazwę Towarzystwa Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego. Jej główne założenia statutowe przewidują podejmowanie następujących prac: prowadzenie badań naukowych nad dziejami gospodarczymi rejonu, otaczanie opieką zabytków techniki, organizowanie imprez popularyzujących tradycje przemysłowe regionu.

Zadania te realizowane są m. in. poprzez: organizowane sesji naukowych; prowadzenie inwentaryzacji zabytków techniki, ich dokumentacji historycznej i technicznej; popularyzację idei opieki społecznej nad zabytkami techniki wśród załóg zakładów pracy i obejmowanie przez nie patronatów nad poszczególnymi obiektami.

W 1970 r. powołana została w Towarzystwie Rada Naukowa. Od chwili jej powstania przewodniczy Radzie prof. Waław Różański. Skupia ona w swoich szeregach przedstawicieli wielu dyscyplin: historyków, archeologów, metalurgów, architektów, górników i prawników.

W latach 1970—1980 Towarzystwo zorganizowało 9 sesji naukowych. Były one poświęcone: historii polskiej techniki hutniczej, turystyce i zabytkom techniki Kielecczyny, checińskiemu

górnictwu kruszcowemu, znaczeniu świętokrzyskiemu okręgu przemysłowego w rozwoju polskiego górnictwa i hutnictwa żelaza, garncarstwu na Kielecczyźnie, działalności Stanisława Staszica, Jana Czarnockiego oraz roli tradycji historycznej w socjalistycznym wychowaniu załóg zakładów przemysłowych. W najbliższym czasie zorganizowane zostaną sympozja na temat rzemiosł metalowych na Kielecczyźnie, historii odkrycia i eksploatacji siarki oraz sesja międzynarodowa na temat miejsca starożytnego okręgu przemysłowego w Górach Świętokrzyskich na tle współczesnych mu ośrodków produkcji żelaza w Europie. Na podkreślenie zasługuje interdyscyplinarny charakter dotychczas organizowanych sympozjów.

Sprawozdania z sesji publikowane są na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, „Wszeczeńswiata”, „Przeglądu Geologicznego” i „Kwartalnika Geologicznego”.

Towarzystwo nie posiada uprawnień wydawniczych, dlatego też jego dorobek edytorski jest niewielki. Dotychczas wspólnie z Kieleckim Towarzystwem Naukowym opublikowano pracę doc. K. Bielenina *Starożytne hutnictwo i górnictwo żelaza w Górach Świętokrzyskich* (1974) oraz materiały z sesji poświęconej chęcińskiemu górnictwu kruszcowemu w zeszycie „Studiów Kieleckich” (1979 nr 1). Towarzystwo zainicjowało i częściowo sfinansowało wydanie tzw. kroniki białogońskiej, przygotowanej przez Romanę Guldon i Lecha Stępkowskiego z przedmową Zenona Gulдона, Dzięki pomocy finansowej Towarzystwa ukazała się także praca Z. Gulдона i L. Stępkowskiego *Z dziejów handlu Rzeczypospolitej w wieku XVI—XVIII. Studia i Materiały*.

Od 1972 r. Towarzystwo wydaje własny „Biuletyn Informacyjny”, przeznaczony jedynie do użytku wewnętrznego. Na jego łamach publikują artykuły i komunikaty nie tylko pracownicy nauki, ale także ludzie nie zajmujący się profesjonalnie pracą naukową.

Od 1979 r. Towarzystwo uczestniczy w realizacji problemu międzyresortowego MR. III 5 *Pomniki kultury źródłem świadomości narodu*, który na terenie Kielecczyzny realizuje się pod hasłem *Przeszłość Ziemi Kieleckiej w źródłach materialnych i świadomości społeczeństwa*.

Od 1978 r. wspólnie z krakowską Akademią Górniczo-Hutniczą organizowane są studenckie obozy naukowe. Ich uczestnicy prowadzą badania nad technologią procesu wytopu żelaza w piecach dymarskich.

Przy udziale Zarządu Oddziałów NOT i PTH w Kielcach prowadzi się od 1976 r. cykle wykładów poświęconych historii polskiej nauki i techniki oraz ochronie zabytków kultury materialnej.

Jedną z form popularyzacji zagadnień historii techniki i przemysłu są coroczne konkursy na prace magisterskie — poświęcone Staropolskiemu Okręgowi Przemysłowemu — ogłaszane do 1977 r.

W 1979 r. ustanowiono nagrodę im. Mieczysława Radwana, przyznaną za wybitne osiągnięcia w zakresie badań naukowych, popularyzacji zagadnień związanych z historią przemysłu oraz opieki nad zabytkami techniki.

W latach 1976—1980 Towarzystwo uczestniczyło w ogólnopolskiej kampanii prowadzonej przez PTTK pod hasłem *Polska naszych dni*. Ponad 150 prac zgłoszonych w ramach kampanii przez członków Towarzystwa dotyczyło w większości dziejów gospodarczych regionu.

Towarzystwo podejmuje także inicjatywy w zakresie organizacji placówek muzealnych związanych z tradycjami przemysłowymi regionu.

Od 1974 r. trwają prace na terenie byłej kopalni „Staszic” w Rudkach, gdzie w przyszłości ma powstać Muzeum Górnictwa Rud. Członkowie Rady Naukowej w 1977 r. udzieliли także pomocy władzom Chęcin w urządzeniu ekspozycji muzealnej poświęconej górnictwu kruszcowemu w rejonie tego miasta.

Aktualnie prowadzone są także starania o zorganizowanie w Kielcach, w domu, w którym urodził się i mieszkał geolog Jan Czarnocki, ekspozycji muzealnej poświęconej wybitnym przyrodnikom ziemi świętokrzyskiej.

W realizacji swych zadań Towarzystwo od wielu lat współdziałało z instytucjami naukowymi i organizacjami społecznymi z całego kraju, m. in.: Zespołem Historii Polskiej Techniki Hutniczej i Odlewniczej Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN, Muzeum

Archeologicznym w Krakowie, Muzeum Techniki NOT w Warszawie, Muzeum Ziemi PAN w Warszawie, AGH w Krakowie.

Ścisła współpraca łączy także Towarzystwo z instytucjami i organizacjami naukowymi z terenu województwa kieleckiego a zwłaszcza z Instytutem Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej oraz Kieleckim Towarzystwem Naukowym.

W ciągu 10 lat działalności Towarzystwo zaznaczyło wyraźnie swój udział w życiu naukowym środowiska kieleckiego, a wiele jego osiągnięć naukowych i organizacyjnych ma znaczenie ponadregionalne.

Andrzej Rembalski
(Kielce)

KOPALNIA ZABYTKOWA IM. S. STASZICA

Staraniem władz wojewódzkich w Częstochowie, jedną z kopalń likwidującego się Okręgu Górnictwa Rud Żelaza zamieniono na Muzeum górnictwa rud żelaza pod nazwą Kopalni Zabytkowej im. S. Staszica. Wybrano — położoną w pobliżu południowych granic stolicy województwa — powstała w 1953 r. — nowoczesną kopalnię, zwaną „Szczekaczka”. Jej podziemne wyrobiska przystosowane są obecnie dla potrzeb ruchu turystycznego. Natomiast w przykopalnianych obiektach naziemnych zorganizowane zostaną: wystawa geologii i górnictwa rud żelaza w Polsce oraz centralne archiwum górnictwa rudnego.

W ramach przystosowania kopalni do funkcji muzealnej zdecydowano, że pod ziemią eksponowane będą narzędzia górnicze stosowane dawniej w Karpatach, na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, w Górach Świętokrzyskich, na Dolnym Śląsku i w okolicy Łęczycy. Narzędzia te będą ilustrowały postęp myśli technicznej i nierozłącznie z tym związany postęp metod wydobywania rud żelaza. Pod ziemią jeden ciąg wystawowy poświęcony zostanie ewolucji metod wydobywczych w zależności od warunków geologicznych i pojawiania się nowych technik eksploatacyjnych.

Wystawę naziemną (a częściowo też podziemną) organizuje Muzeum Okręgowe w Częstochowie. Scenariusz zakłada w znacznym stopniu rozbudowę danych, dotyczących historii badań rud żelaza przez geologów polskich i ekspozycję maszyn górniczych stosowanych od czasów najdawniejszych w różnych regionach Polski.

Zgodnie z planem Kopalnia Zabytkowa ma być udostępniona dla zwiedzających na początku grudnia 1980 roku. Przybędzie zatem jeszcze jedno muzeum popularyzujące dzieje nauki i techniki.

Warto nadmienić, że jest to już drugie, organizujące się Muzeum górnicze w Polsce. Trwają bowiem obecnie bardzo intensywne prace, zmierzające do otwarcia Muzeum Górnictwa Skalnego w Krzeszowicach. Muzeum to organizuje dr Irena Rybicka, a patronem przedsięwzięcia jest znany historyk techniki — prof. Juljan Sulima Samujłło — z Akademii Górniczo-Hutniczej im. S. Staszica w Krakowie.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

NIEPUBLIKOWANE PRACE EUGENIUSZA BEREZOWSKIEGO Z ZAKRESU HISTORII GEODEZJI I KARTOGRAFII

W marcu br. Zakład Historii Nauk Przyrodniczych IHNOiT otrzymał zbiór dotychczas nie publikowanych prac Eugeniusza Berezowskiego, zmarłego w 1974 r.

Eugeniusz Berezowski, wieloletni współpracownik i członek Zespołu Geodezji Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN oraz wykładowca w Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie, był autorem licznych publikacji z zakresu historii astronomii, geodezji i kartografii, zagospodarowania miast, topografii i terenoznawstwa. Publikował również wyniki swych badań, dotyczące działalności wybitnych geodetów, astrono-